

Research Article

Biography and Life of Hazrat Imam Hussain (AS) in Religious, Historical and Literary Texts

Mansoura Meshaikehi Sardo^{1*}, Esmaeil Eslamie²

Abstract

In the heart of the ups and downs history of Islam, there are prominent figures who marked seasons of greatness and brilliance with their lives and efforts. Among these personalities, Hazrat Imam Hussain (a.s.), the grandson of the Prophet of Islam (p.a.), shines as a bright and inspiring star in the sky of spirituality and courage. He is not only recognized as an important historical figure, but also serves as an endless source of spiritual upliftment and inspiration for millions of people around the world. The life of Hazrat Imam Hussain (AS), from his birth to his martyrdom in Karbala, is a manifestation of high human and Islamic values. During his short life, he taught the world lessons of sacrifice, perseverance and resistance against oppression. The Karbala event, which is the peak of Imam Hussain's (AS) efforts, is not only a historical event, but also a symbol of the struggle of right against wrong and persistence against pressures and hardships. In this research, the author is trying to investigate the biography and life of Hazrat Imam Hussain (a.s.) in historical and literary texts using a descriptive-analytical method and a library tool. The results of the research show that there are concepts and teachings in the life and ethics of the Holy Prophet that are taken from the Qur'an and the Prophet's life, and the Imam's behavior in terms of worship and ethics is completely in accordance with the divine verses, and on the other hand, among mystics, the basis And it is considered the basis of the path of the mystic to reach the door of truth.

Keywords: Imam Hossein (AS), Spiritual Vitality, Biography, Life, Historical and Literary Texts

1 Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Jiroft Branch, Islamic Azad University, Jiroft, Iran

2. Assistant Professor Assistant Professor, Department of Arabic Law and Literature, Jiroft Branch, Islamic Azad University, Jiroft, Iran

How to Cite: Meshaikhi Sardo M, Eslamie E., Biography and Life of Hazrat Imam Hussain (AS) in Religious, Historical and Literary Texts, Journal of Comparative Literature Studies, 2024;18(70):185-202.

پرو، شہد گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سیره و زندگی حضرت امام حسین (ع) در متون دینی، تاریخی و ادبی زبان فارسی و عربی

منصوره مشایخی ساردو^۱، اسماعیل اسلامی^۲

چکیده

در دل تاریخ پرفراز و نشیب اسلام، چهره‌های برجسته‌ای هستند که با زندگی و مجاهدت‌های خود، فصولی از عظمت و درخشش را رقم زده‌اند. در میان این شخصیت‌ها، حضرت امام حسین (ع)، نوه پیامبر اسلام (ص)، به‌عنوان ستاره‌ای درخشان و الهام‌بخش در آسمان معنویت و شجاعت می‌درخشد. ایشان نه تنها به‌عنوان یک شخصیت تاریخی مهم شناخته می‌شوند، بلکه به‌عنوان منبعی بی‌پایان از نشاط معنوی و الهام‌بخشی برای میلیون‌ها نفر در سراسر جهان عمل می‌کنند. زندگی حضرت امام حسین (ع)، از تولد تا شهادت در کربلا، مظهری از ارزش‌های عالی انسانی و اسلامی است. ایشان در مدت زندگی کوتاه خود، درس‌هایی از ایثار، استقامت و مقاومت در برابر ظلم و جور را به جهانیان آموختند. واقعه کربلا که اوج مجاهدت‌های امام حسین (ع) است، نه تنها یک رویداد تاریخی است، بلکه به‌عنوان نمادی از مبارزه حق علیه باطل و پایداری در برابر فشارها و سختی‌ها تلقی می‌شود. نویسنده در این پژوهش بر آن است تا به شیوه توصیفی - تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای به بررسی سیره و زندگی حضرت امام حسین (ع) در متون تاریخی و ادبی بپردازد. نتایج پژوهش بیانگر آن است که در سیره و اخلاق آن حضرت، مفاهیم و تعالیمی وجود دارد که برگرفته از قرآن و سیره نبوی است و رفتار امام در بُعد عبادت و اخلاق، کاملاً منطبق بر آیات الهی است و از طرف دیگر در بین عارفان، مبنا و پایه سیر و سلوک عارف برای رسیدن به درگاه حق تلقی می‌شود.

واژگان کلیدی: امام حسین (ع)، نشاط معنوی، سیره، زندگی، متون تاریخی و ادبی

۱. استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد جیرفت، دانشگاه آزاد اسلامی، جیرفت، ایران

۲. استادیار گروه حقوق و ادبیات عرب، واحد جیرفت، دانشگاه آزاد اسلامی، جیرفت، ایران

مقدمه

زندگی حضرت امام حسین (ع) در تاریخ اسلامی به‌طور وسیعی مورد بررسی قرار گرفته است. او پسر حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه الزهرا (س) بود و نوه پیامبر اسلام، حضرت محمد (ص) بود. حضرت امام حسین (ع) در سال ۶۱ قمری در مکه متولد شد.

سیره حضرت امام حسین (ع) به‌عنوان یکی از شخصیت‌های برجسته تاریخ اسلامی و مظلومانه‌ترین شهید اسلام، در متون تاریخی، ادبی و دینی به شکل مختلفی بیان شده است. ابتدا، شخصیت او در قرآن و روایات اسلامی به‌خصوص حدیث کساء و حدیث ثقلین ذکر شده است که بر جایگاه و مقام وی در دیدگاه اهل بیت (ع) تأکید دارد.

در تاریخ‌نگاری اسلامی، حوادث و وقایع روز عاشورا و قیام امام حسین (ع) عمدتاً در کتب تاریخی و روایی به تفصیل آمده است. کتبی مانند «الکامل فی التاریخ» نوشته ابن اثیر و «تاریخ طبری» از بزرگ‌ترین منابعی هستند که درباره قیام امام حسین (ع) و واقعه کربلا اطلاعاتی ارائه می‌دهند.

در ادبیات اسلامی نیز، زندگی و معانی مقاومت و ایثار امام حسین (ع) در قالب شعر، مناجات، مناقب و داستان‌های آموزنده بیان شده‌اند. شعراء و نویسندگان بسیاری مانند میرزا احمد الهامی ملقب به فردوسی حسین، شهریار، محتشم کاشانی، سنایی، ناصر خسرو، عطار نیشابوری و مولوی در اشعار و آثار خود به قیام و شهادت امام حسین (ع) اشاره کرده‌اند.

این متون تاریخی و ادبی نه‌تنها زندگی فردی امام حسین (ع) را بیان می‌کنند بلکه ارزش‌های انسانی، مقاومت، عدالت و ایمان را نیز به‌عنوان الگوهایی برای تعالی انسانی و اخلاقیات جامعه معرفی می‌کنند.

انتخاب الگو و سیره مناسب در رفتارهای اخلاقی، از جمله نوع پوشش، نحوه غذا خوردن، برخورد با بزرگ‌ترها، ارتباط با خانواده، معاشرت، انجام فعالیت‌های فرهنگی، مبارزاتی و سیاسی، در زندگی بسیار حائز اهمیت است. به همین سبب در قرآن کریم، افراد بزرگ و برجسته، همانند پیامبر اکرم (ص) و دیگر پیامبران به‌عنوان الگو و سرمشق برای افراد بشر معرفی شده‌اند. حماسه بزرگ عاشورا، یکی از مقاطع مهم تاریخ اسلام است که جنبه اسوه و الگو دارد و تا به امروز پژوهشگران بسیاری از زوایای مختلف به آن پرداخته‌اند. در این حماسه تاریخی تحلیل ارتباطات انسانی مابین حضرت امام حسین با انسان‌هایی دیگر از همه گروه‌ها و اقوام و ادیان این چنین رابطه عاطفی ایجاد کند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است به همین سبب نویسندگان در این نوشتار بر آن است تا به بررسی سیره و زندگی حضرت امام حسین (ع) در متون تاریخی و ادبی بپردازد و به این پرسش‌ها پاسخ دهد که سیره و شاخص حضرت امام حسین (ع) در زندگی چیست؟ و حضرت امام حسین (ع) در چه زمینه‌هایی از آن بهره برده است؟

بیان مسئله

امام حسین (ع)، یکی از بزرگ‌ترین نمادهای مظلومیت و حقانیت جهان بشری می‌باشد. شأن و مقام بزرگ اهل بیت (ع)، به‌ویژه امام حسین (ع) آن چنان بارز و مشخص است که بر هیچ‌کسی مخفی و پوشیده

نمی‌باشد. از یک‌سو، فضائل و برتری‌های بی‌نظیر این خاندان، از آغاز پیدایش و نوع حرکات و اقدامات آنها بر اساس رسالت الهی که بر عهده داشته‌اند؛ همانا تلاش همه‌جانبه جهت رشد و تعالی انسان‌ها و نیز پیاده نمودن احکام الهی، ایجاد و گسترش برابری و عدالت در جامعه و از جهت دیگر، داشتن زمینه‌های ذاتی در وجود انسان‌ها در پذیرش احکام و ارزش‌های ارائه شده توسط این خاندان بزرگ، سبب شده که افراد سلطه‌جو و برتری‌طلب که این موضوع را برخلاف منافع خود می‌دیدند با توطئه و فتنه‌های بسیاری تلاش نمودند تا ضمن به انحراف کشاندن مردم، در به دست آوردن منافع خود از انجام هیچ‌گونه جنایتی فروگذار نبوده و مانع اصلی انحرافات بشری از صراط مستقیم می‌باشد.

«با توجه به این نکته که حادثه کربلا سرآمد همه قضا می‌باشد و از همه لحاظ طریقت و شریعت و مراتب سلوک الی الله در مدت کمی عملاً نشان داده شد، بنابراین امام حسین (ع) و اعمال او واضح‌ترین میزان برای فهمیدن حق است.» (تابنده گنابادی، ۱۳۷۲: ۱۵۳) حادثه کربلا با همه زمینه‌های فکری و عاطفی که دارد؛ مورد توجه متفکران و اندیشمندان و ادیان سراسر دنیا در طول تاریخ بوده و خواهد بود. از زمان وقوع این حادثه تاریخی؛ تاکنون شاعران و نویسندگان بسیاری در نوشته‌ها و سروده‌های خود از آن به بزرگی یاد کرده‌اند که بسیاری از آن اشعار و نوشته‌ها در زمینه مرثیه‌سرایی است.

واقعۀ عاشورا نیز نه یک حادثه بلکه یک فرهنگ می‌باشد، فرهنگی که برخاسته از متن اسلام ناب محمدی است به نحوی که نقش حیاتی و اساسی در استحکام ریشه‌های آن، ایفا کرده است. عاشورا یک مکتب فکری و یک نظام جهادی، اخلاقی، فرهنگی و سیاسی می‌باشد. عاشورا هیچ‌گاه در محدوده زمان و جغرافیای خاصی محدود و محصور نشده است، بلکه هر قطره خون شهدای آن، همانند سیلی بنیان‌کن شده که بنیان حکومت‌های باطل را از ریشه کنده و همواره الهام‌بخش مذهب تشیع در راستای جنبش‌ها و قیام‌های راستین شیعه در برابر کانون‌های ظلم و کفر و نفاق بوده است. «شعر عاشورایی علاوه بر متون فارسی در ادبیات عربی هم از قدمت دیرینه‌ای برخوردار بوده است و شاعران مختلفی در ادبیات عرب چون کمیت اسدی، سید اسماعیل حمیری، دعبل خزاعی، منصور نمري و... به بیان این واقعه پرداخته‌اند.» (سنگري، ۱۳۸۱: ۱۸۶). نویسنده در این پژوهش بر آن است تا به شیوه توصیفی-تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای به بررسی سیره و زندگی حضرت امام حسین (ع) در متون دینی، تاریخی و ادبی بپردازد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

بررسی جایگاه و مقام امام حسین (ع) در سروده‌ها و نوشته‌های شاعران و نویسندگان دیگر کشورها، از اهمیت و ضرورت این پژوهش می‌باشد. ما در این پژوهش با بررسی سیما و مقام امام حسین (ع) در آثار آنها درصد آن هستیم تا پژوهشگران و محققین زبان فارسی را با این گونه آثار که تاکنون در محافل ادبی ترجمه و تحقیقی پیرامون آن صورت نگرفته، آشنا کنیم. اهمیت این پژوهش از دو جهت است، ابتدا آن که نویسندگان دیگر کشورها با توجه به اعتقادات و مذهب و موقعیت زمانیشان، آثارشان کمتر مورد توجه

پژوهشگران فارسی‌زبان قرار گرفته است و از جهت دیگر، پرداختن به سیره و سیمای امام حسین (ع) از زوایای دیگر از نگاه آنها، می‌تواند حاوی مباحث بدیع و متفاوتی باشد.

پیشینه تحقیق

-سید مرتضی عادل، (۱۳۹۶) در کتاب «شخصیت و قیام امام حسین (ع) در سخن متفکران غیر شیعی» به بررسی دیدگاه علما، اندیشمندان و شخصیت‌های غیرشیعی نسبت به امام حسین (ع) و قیام ایشان پرداخته است. این شخصیت‌ها شامل شخصیت‌های مذهب اهل سنت و غیرمسلمانان می‌باشد و اندیشه‌های مثبت آنان بیان شده است.

-محمود تقی زاده داوری (۱۳۸۵) در کتاب «تصویر امامان شیعه در دائره المعارف اسلام» به بررسی و نقد کتاب تصویر امامان شیعه از منظر اسلام شناسان غربی پرداخته است. این کتاب به صورت اجمالی، بیان و نقد نظر اسلام شناسان غربی است.

دبلیو مونتگمری وات (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان «امام حسن و حسین (ع)»، چاپ شده در کتاب تصویر شیعه در دایره المعارف آمریکانا به بررسی شخصیت این دو بزرگوار پرداخته که محمدرضا غفوریان آن را نقد کرده است، غفوریان معتقد است مطالبی را که این نویسنده بیان داشته، در منابع معتبر اهل سنت و شیعه گزارش نشده است، این در حالی است که منبع مورد استفاده وات، کتاب دینوری بوده است، متأسفانه منتقد سعی نکرده تا با استفاده از منابع اسلامی، بطلان ادعاهای نویسنده را آشکار سازد.

-محمدصادق کرباسی (۲۰۰۴) در کتاب «نظرة المستشرقین و الرحالة الی روضه الحسینیه» به شرح، نظرات، مشاهدات و توصیفات مستشرقان و سفرنامه نویسان از حرم مقدس امام حسین (ع) پرداخته است.

-علی حسن‌زاده (۱۳۹۰) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «مکانه ال‌اهل البیت (ع) فی شعر السید حیدر الحلی و محتشم الکاشانی» در آن به تطبیق مرثی اهل بیت در دیوان حیدر حلی و محتشم کاشانی پرداخته است.

غلام احیا حسینی (۱۳۸۸)، در مقاله «عاشورا پژوهی» به معرفی و شناخت تحقیقات صورت گرفته در رابطه با عاشورا و عاشورا پژوهی در یکصد سال گذشته در غرب پرداخته است.

عباس احمدوند (۱۳۷۷) در مقاله «گذری بر مطالعات شیعی در غرب» به روند مطالعات شیعی در غرب پرداخته است و مراحل گوناگون شیعه پژوهی در غرب از آغاز تاکنون و عوامل مؤثر بر این مراحل را بازگو کرده است.

عبدالحسین حاجی ابوالحسنی و محمد نوری (۱۳۷۹) در مقاله «نگاهی به عاشورا پژوهی در غرب» به بررسی منابع عاشورا پژوهی در غرب پرداخته و آنها را مورد بررسی قرار داده اند.

دوایت دونالدسون (۱۳۹۶) در مقاله «کربلا مهم‌ترین زیارتگاه شیعی» با ترجمه عباس احمدوند، به مباحثی چون موقعیت شهر کربلا، فضیلت زیارت آن، کربلا در نگاه جغرافی دانان و سیاحان، زیارت و عزاداری امام حسین (ع) و وصف کلی کربلای معلی پرداخته است.

محسن الویری (۱۳۷۴)، در مقاله «نقد نظریه‌ای در پیدایش شیعه اثنی عشری» به نظریه اتان کلبرگ در رابطه شیعه اثنی عشری پرداخته است.

مبانی پژوهش

ابعاد سیاسی - اجتماعی و شخصیتی امام حسین (ع)

حادثه شهادت حضرت امام حسین (ع) و اهل بیت و اصحاب پاکش در میان تمام حوادث تاریخ اسلام، دارای اهمیت ویژه‌ای است. امام حسین (ع) در روز سوم شعبان سال چهارم هجری در مدینه متولد و رشد نمود. کنیه امام، ابوعبدالله و لقب‌های مشهور وی سیدالشهدا، طیب، سبط و مبارک می‌باشد. ایشان مورد علاقه شدید پیامبر خدا (ص) بود و آن حضرت درباره امام حسین (ع) فرمودند: «حُسَيْنٌ مَنِّي وَ أَنَا مِنْ حُسَيْنٍ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْنًا حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ» امام حسین (ع) چراغ نور افشان بشریت و در تمام طول زندگانی پر برکتش، انسان‌ها را بیدار می‌کرد و حیات می‌بخشید؛ اما گفتنی است که ایشان نیز حیات‌بخش و شورآفرین بود و چه‌بسا حیات‌بخش‌ترین شهادت و مرگ تمام تاریخ بشریت بوده است، به‌گونه‌ای که عظمت قیام و اوج فداکاری و ویژگی‌های دیگر امام حسین (ع) و باران ایشان سبب اظهار نظرهای نه‌تنها مسلمانان، بلکه غیر مسلمانان و اسلام‌شناسان غربی درباره این نهضت و حماسه آفرینان عاشورا شده است.

ابعاد سیاسی - اجتماعی زندگی امام حسین (ع)

ابعاد سیاسی - اجتماعی امام حسین (ع) قبل از قیام عاشورا

امام حسین (ع) قبل از قیام عاشورا و در دوران خلفای راشدین، حضرت علی (ع) و امام حسن مجتبی (ع) فعالیت‌های سیاسی - اجتماعی انجام می‌دادند و تجلی برکات شخصیت سیاسی - اجتماعی ایشان منحصر در قیام عاشورا در سال ۶۱ قمری نبوده است. بر همین اساس در ادامه بحث، تبیین ابعاد سیاسی و اجتماعی، حضور و فعالیت ایشان در دوران قبل از قیام عاشورا یعنی دوران خلفای راشدین و دوره حکومت حضرت علی (ع) و دوران امام حسن مجتبی (ع) مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

ابعاد شخصیتی و سیاسی امام حسین (ع) در دوران خلفای راشدین

امام حسین (ع) در دوره حکومت ابوبکر و نیز اوایل حکومت عمر نوجوان بود. دوران جوانی آن حضرت با عصر گسترش سرزمین‌های اسلامی همراه بود؛ اما چندان مشخص نیست که ایشان در این زمان آیا عهده‌دار مسئولیتی یا فرماندهی بوده‌اند یا نه؟ در پاسخ به این سؤال باید بیان نمود که اطلاعات تاریخی از این دوره حیات امام حسین (ع) بسیار اندک است. هرچند برخی منابع از علاقه و احترام و تکریم خلفا نسبت به ایشان سخن گفته‌اند. گذشته از احادیثی که از پیامبر (ص) در شأن و منزلت امام حسین (ع) بیان فرموده که بدون شک، نشان از عظمت ایشان دارد، نقش آن حضرت تا پیش از خلافت عثمان کمتر در تواریخ

انعکاس یافته است. این در حالی است که برجسته‌ترین نقش سیاسی امام حسین (ع) در این دوره، ناظر به واقعه شورش علیه عثمان بود که آن حضرت همراه امام حسن (ع) برای جلوگیری از قتل خلیفه، وارد میدان شدند و تا حد آسیب‌دیدگی در حمایت از عثمان پیش رفتند.

ابعاد سیاسی - اجتماعی امام حسین (ع) در دوران امام علی (ع)

امام حسین (ع) در دوران خلافت پدرش دچار مشکلات و فراز و نشیب‌های زیادی شد و همیشه در کنار آن حضرت بودند و در سه جنگ جمل، صفین و نهروان شرکت نمودند. در کنار پدر بزرگوارشان به جنگ با پیمان‌شکنان و ظالمان پرداختند. «از آن حضرت خطبه‌ای در جنگ صفین نقل شده است که مردم را به جنگ ترغیب نموده است، امام حسین (ع) در همان مراحل مقدماتی صفین درگرفتن مسیر آب از دست شامیان نقش داشتند. امام علی (ع) پس از پیروزی در این جنگ فرمودند: «هذا اول به برکه الحسین (ع)». زمانی عبیدالله بن عمر در صفین امام را صدا کرد و گفت که پدر تو قریش را چنین و چنان کرده است اما امام او را متهم به پیروی از قاسطین کرده و فرمودند که اینان به زور اسلام را قبول کردند اما در اصل مسلمان نشده‌اند. شایان ذکر است که در زمان شهادت امام علی (ع)، امام حسین (ع) ۳۸ سال از عمرشان گذشته بود.» (غلامی، ۱۳۹۸: ۳۸)

ابعاد شخصیتی و سیاسی امام حسین (ع) در دوران خلافت امام حسن (ع)

امام حسین (ع) در دوران امامت برادرش، به‌طور کامل از سیاست ایشان دفاع می‌کرد. از مهم‌ترین مسائل دوران امام حسن (ع) مسئله صلح با معاویه است که بررسی مواجهه امام حسین (ع) با این پیمان‌نامه ابعاد شخصیتی سیاسی امام را در این دوره مشخص می‌سازد. «هرچند امام حسین (ع) به‌ظاهر با مصالحه امام حسن (ع) با معاویه در آغاز نگرانی داشتند و اندک مخالفتی داشتند؛ اما پس از برآورد زمینه‌ها و ضرورت‌های آن، خود حضرت نیز پذیرای آن شدند و به آن گردن نهادند، چراکه علل پیشامد مصالحه و عواملی که امام حسن (ع) را به پذیرش آن واداشت به‌گونه‌ای بود که تنها راه گریز از آنها جز تن دادن به صلح و انعقاد پیمان‌نامه نبود. برخی برآنند که این مخالفت ظاهری و اولیه امام حسین (ع) با امام حسن (ع) بیشتر برای تبیین و تفهیم صلح برای مردم بود نه اعتراض و سرپیچی، وگرنه امام حسین (ع) خود در تمام امور فرمان‌بردار برادرشان بود چون امام حسن (ع) برای امام حسین و نیز سایر مسلمانان امام بود.» (غلامی، ۱۳۹۸: ۳۸)

بحث و بررسی

سیره و زندگی حضرت امام حسین (ع)

سخاوت و بخشندگی امام حسین (ع) به معلم فرزند

در اسلام کسب علم و دانش بسیار مورد توجه قرار گرفته است و رهبران دینی، پیروان خود را به آموزش و کسب دانش، مخصوصاً معارف دینی، تشویق کرده‌اند. بر اساس سخنان اهل بیت (ع)، معلمان و مربیان،

به خصوص آنان که در تعلیم آموزه‌های دینی تلاش می‌کنند، حق بزرگی بر جامعه دارند و باید تلاش صادقانه آنها مورد قدردانی و سپاسگزاری قرار گیرد تا رغبت و انگیزه بیشتری بیابند. امام حسین به خاطر علاقه شدیدی که به قرآن داشت، به معلّمان قرآن بسیار عشق می‌ورزید و یک‌بار، معلّم قرآن فرزند خود را آن قدر مورد تشویق و عنایت قرار داد که مورد اعتراض دیگران قرار گرفت.

ابن شهرآشوب در مناقب روایت کرده است که روزی ابو عبدالرحمن عبدالله بن حبیب سلمی به یکی از فرزندان امام حسین (ع)، به نام جعفر، سوره حمد را آموخت. همین که وی این سوره را برای پدر خود خواند، آن حضرت به ابو عبدالرحمن هزار دینار و هزار جامه نو عطا کرد و دهانش را پر از مروارید کرد و وقتی علت این امر را از وی جویا شدند، گفتند، در برابر این کار چگونه بخشش می‌کنی؟ امام (ع) گفت: «أَيُّنَ يَقَعُ هَذَا مِنْ عَطَائِهِ يَغْنِي تَعْلِيمَهُ»

آنچه را که من به وی بخشیدم، در برابر این امر یعنی تعلیم سوره حمد بسیار ناچیز است. آنگاه شعری سرود و گفت:

إِذَا جَادَتِ الدُّنْيَا عَلَيْكَ فَجُدْ بِهَا
عَلَى النَّاسِ طُرّاً قَبْلَ أَنْ تَتَفَلَّتْ
فَلَا الْجُودُ يُغْنِيهَا إِذَا هِيَ أَقْبَلَتْ
وَلَا الْبُخْلُ يُبْقِيهَا إِذَا مَا تَوَلَّتْ

(مناقب آل ابی طالب، ج ۳: ۲۲۲)

ترجمه: هرگاه دنیا به تو جود و بخشش نمود تو نیز قبل از اینکه دنیا را از دست داده باشی به عموم مردم بخشش کن.

هر وقت مال دنیا به تو رو آور شود، بذل و بخشش آن را فانی نخواهد کرد و هرگاه دنیا از تو اعراض نماید، بخل کردن آن را باقی نمی‌گذارد.

در پاسخ به این اعتراض که چرا امام (ع) در برابر آموزش تنها یک سوره از قرآن این قدر مال را به آن معلّم بخشش نمود، باید گفت که همان گونه که خود امام (ع) نیز فرموده‌اند، این همه بخشش در برابر تعلیم وی بسیار کم است و علاوه بر این، از این رفتار امام (ع) می‌توان به ارزش و اهمیت علم و دانش پی برد و اینکه خرج کردن مال در راه کسب علم، مخصوصاً علوم الهی، اتلاف و از بین بردن مال و سرمایه نیست.

صلابت و استواری امام حسین (ع)

امام در سراسر زندگی پر از افتخار خود، اقتدار و ابهت و قاطعیت را نصب العین خود قرار داده و در مقابل حرکت‌های تجاوزکارانه باصولت حیدریه و صلابت محمدیه مقاومت نمود و قدمی از مواضع حق خود عقب نشینی نمی‌کرد. ابن ابی الحدید می‌نویسد: امام حسین (ع) در مدینه یک قطعه زمین مرغوب داشت و معاویه از روی طمع توسط عوامل خود آن را تصرف کرده بود. سالار شهیدان با معاویه ملاقات کرده و ضمن دفاع از حق خود به وی گفت:

«اَحْتَرُّ مَنِّي ثَلَاثَ خِصَالٍ، اِمَّا اَنْ تَشْتَرِيَ مَنِّي حَقِّي و اِمَّا اَنْ تَزُدَّهُ عَلَيَّ، اَوْ تَجْعَلَ بَيْنِي و بَيْنَكَ اِبْنَ عَمْرٍ اَوْ اِبْنَ الرَّبِيبِ حَكْمًا، و اِلَّا فَالْزَابِعَةُ، و هِيَ الصَّلِيمُ»؛ معاویه! یکی از سه راه حل را انتخاب کن! یا زمین را از من خریداری کن و قیمت عادلانه آن را بپرداز، یا زمین را به من بازگردان و یا عبدالله بن زبیر یا عبدالله بن عمر را برای داوری دعوت کن وگرنه چهارمین راه «صلیم» خواهد بود. معاویه پرسید: آن دیگر چیست؟ امام (ع) توضیح داد: یعنی از هم‌پیمان‌های خود دعوت می‌کنم و با اقتدار تمام، حق را از متجاوز بازمی‌ستانم. معاویه تسلیم شد و زمین را بازگرداند.» (شرح نهج البلاغه، ج ۱۵: ۲۲۷).

این عمل امام (ع) نشان‌دهنده قاطعیت وی در دفاع از خود است و اینکه از حق خود در مقابل معاویه کوتاه نیامد.

امام حسین (ع) و پیگیری احقاق حق اهل بیت (ع)

موضوع غصب خلافت اهل بیت (ع) و به دنبال آن ظلم و ستم روا شده به مسلمانان و نیز بدعت‌هایی که نه تنها جفا در حق اهل بیت (ع)، بلکه جفا در حق کل بشریت محسوب می‌شود؛ بحثی است که هر انسان آزاده و منصفی را وادار به عکس‌العمل می‌کند. امام حسین (ع) از همان دوران کودکی این مطلب را درک نموده و در برابر آن موضع گرفته و عکس‌العمل منطقی و عملی از خود نشان داده بود که نمونه بارز آن همراهی با پدر و مادر بزرگوارشان است که بعد از غصب خلافت امام علی (ع) صورت گرفت. در کتاب سلیم بن قیس هلالی آمده است:

«در دوره خلافت ابوبکر، حسین بن علی به همراه پدر، مادر و برادرش امام حسن (ع)، شبانه برای باز پس گرفتن حق خلافت امام علی (ع) به در خانه انصار می‌رفتند. امام حسین (ع) در خانواده‌ای پرورش یافت که میراث غنی دینی و اخلاقی داشت. پدر بزرگ ایشان، پیامبر اکرم (ص)، بنیان‌گذار دین اسلام بودند و پدر ایشان، امام علی (ع)، به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین شخصیت‌های تاریخ اسلام و نماد عدالت و شجاعت شناخته می‌شوند.» (هلالی، ۱۴۰۵: ۲: ۶۶۵)

امام حسین (ع) همواره در برابر ظلم و ستم ایستادگی کردند. ایشان در واقعه کربلا نمونه‌ای از این مقاومت را به نمایش گذاشتند، جایی که علیه حکومت ظالم یزید برخاستند.

شجاعت امام حسین (ع)

از شریف‌ترین صفات فاضله بشری، شجاعت است. در رابطه با شجاعت و دلیری امام حسین (ع) در بین اندیشمندان جهان سخنانی بیان شده است. امام حسین (ع) کسی است که توانست در میدان نبرد با تمام نیرو و یکه و تنها دشمن را زبون سازد و خود نیز با افتخار تمام شهید شود. شیخ اسبق جامع الازهر می‌نویسد: «امام حسین (ع) در اوج صفات عالییه قرار داشت. خصال مجد و فضیلت او مورد اتفاق است. وی با قوت قلب در نبرد با دلیران اقدام کرد. صابرا نه حمله می‌نمود و فرار از جهاد را پستی و عار می‌دانست. او با نفسی مطمئن و عزمی راسخ به مقابله با شمشیر و نیزه‌ها رفت تا این که به مقام شهادت رسید.» (الشبراوی، بی‌تا:

امام حسین (ع) در آخرین لحظات پایان جنگ در حالی که همه بدن مبارکش زخمی شده و از اسب بر زمین افتاده بود، باز هم با پای پیاده همچون سواری شجاع، جنگ را ادامه داد و افراد دشمن را به شدت در فشار و سختی قرار داد و آنان را ناتوان ساخت تا این که با آن حال خسته و وضعیت سخت و دشوار بالاخره بر اثر ضعف، جان به جان آفرین تسلیم کرد.» چه زیبا است هنگامی که می بینی و یا برایت روایت می کنند و می خوانی که شجاعان و نام آوران سپاه یزید در آن هنگام که امام به شهادت رسیده بود باز هم از ایشان خوف و وحشت داشتند.» (صافی، بی تا: ۷۱)

یکی از ارکان اصلی فضائل انسانی شجاعت است و آن عبارت از عدم تزلزل نفس در امور بزرگ و خطرناک است. «برخی از مردم چنین پنداشته اند که شجاعت فقط آدم کشتن و حمله به صورت دشمن است و کسی که تنها با زوی قوی داشته باشد شجاع محسوب می شود در صورتی که شجاعت دارا بودن قوت قلب و تسلط بر نفس و نداشتن تشویش و اضطراب در پیش آمده است.» (کمپانی، ۱۳۷۳: ۴۲) عقاد در وصف امام حسین می گوید: «حسین شیر بچه علی در شجاعت روحی و بدنی آخرین و بالاترین درجه و رتبه را دارا بود و در میان شجاعان درجه اول شجاعتش ضرب المثل بود.» (صافی؛ بی تا: ۱۹۶)

سید حیدر حلّی، شجاعت امام حسین (ع) را تا جایی می بیند و توصیف می کند که در حادثه غم انگیز کربلا، تمام سپاه دشمن را که بیشتر از نام آوران و جنگجویان عرب هستند در یک طرف و امام حسین (ع) را یکه و تنها در مقابل آن سپاه، پیروز و شجاع می داند. امام حسین (ع) به تنهایی می تواند در آن وضعیت، سپاهیان را نابود کند و یا این که آنها را نهایتاً مجروح سازد و با این اوضاع مابقی که این وضعیت را می دیدند و شجاعت امام بر ایشان آشکار می شد پا به فرار می گذاشتند:

يلقي الكتيبة مفردا	فتفر دامية الجراح
و بهامها اعتصمت مخا	فة بأسه بيض الصفاح
و تسترت منه حيا	ءفي الحشا سمر الرماح
مازال يورد رمحه	في القلب منها و الجناح
و حسامه في الله يس	فح من دمء بني السفاح
حتي دعاه اليه أن	يغدو فلبى بالروح

(حلّی، ۱۹۸۴/ ۱/ ۶۸)

ترجمه:

- یکه و تنها با یک لشکر جنگ می کرد و همه آن لشکر مجروح می شدند و می گریختند.
- و شمشیرها از ترس او خود را در داخل سرها مخفی می کردند.
- و نیزه ها از شرم او، داخل شکم ها مخفی می شد.
- نیزه اش را پیوسته در دل و پهلوهای آنان فرومی کرد.
- و شمشیر او در راه خدا خون زنا زادگان را می ریخت.

-تا زمانی که خدا او را خواند و او اجابت کرد و به سوی خدا رفت. شجاعت امام حسین (ع) نه تنها در میدان نبرد بلکه در مواجهه با چالش‌های اخلاقی و دینی نیز نمایان بود. ایشان به عنوان نمونه‌ای از شجاعت و استقامت در برابر سختی‌ها و تهدیدات شناخته می‌شوند. امام علی (ع) به عنوان نمادی از شجاعت، صداقت و عدالت شناخته می‌شود. این خصوصیات در تربیت امام حسین (ع) نقش مهمی داشتند. برخی از راویان درباره شجاعت امام حسین گفته‌اند: «در بلندی مقام و شخصیت انسانی در هیچ دوره و زمانی مانند حسین بن علی (ع) دیده نشده و با این که فرزندان و خاندان و یارانش به شهادت رسیده بود، با این وصف خود با قلبی استوار و روحی قوی و شهامتی بی‌نظیر جنگ را ادامه داد هر چه افراد دشمن وی را محاصره می‌کردند و کار را بر او سخت‌تر می‌ساختند او با شمشیر برآن خود از چپ و راست به آنان هجوم می‌برد و بر قلب دشمن می‌تاخت، چنانکه همه آنها چون گوسفندانی از برابر آن حضرت می‌گریختند. او بر صفوف دشمن حمله می‌برد و آنها نیز همچون دسته‌های ملخ به اطراف میدان نبرد فرار می‌کردند.» (محمد زاده؛ ۱۳۸۸: ۶۴)

صبر و بردباری امام حسین (ع)

صبر و بردباری امام حسین (ع) به عنوان یکی از ویژگی‌های برجسته‌اش شناخته شده است. در طول زندگی و در شرایط مختلف، ایشان نمونه‌ای بی‌نظیر از صبر و بردباری بودند. امام حسین (ع) در شرایطی که ستم و ظلم بر مردم حکم فرما بود و از او خواسته شد تا در برابر ظلم و فساد تسلیم بشود، به جای تسلیم و فرار، با شجاعت و صبر بی‌نظیر به مبارزه برخاست. او با اینکه تنها به همراه خانواده‌اش و یک گروه کوچک از پیروانش بود، اما با اصرار بر عدالت و اصلاح مفاهیم دینی و انسانی به جان خود و پیروانش اهمیت داد. صبر و بردباری امام حسین (ع) در کربلا و در مواجهه با نیروهای زیاد و متمردانه، آشکارترین نمونه را به نمایش گذاشت. او و پیروانش به مدت سه روز در شرایطی بسیار سخت، بدون آب و غذا و در حال مواجهه با حرمان و ظلم، با بردباری مقاومت نمود.

امام حسین (ع) در میدان مبارزه در آخرین لحظات جنگ خطاب به یارانش فرمود: «صبر کنید! چند دقیقه و چند لحظه است، بعد از آن قرن‌ها میوه خواهید گرفت، همان طور که الان ثمرات آن را می‌گیرید و می‌گیرند! در طی قرون و اعصار، شما در دل‌های انسان‌ها رسوخ خواهید کرد، دقایق و لحظات به سرعت می‌گذرند.» (کمپانی، ۱۳۷۳: ۱۴۲).

توندول، یورشوگامداس خاورشناس غربی غیر مسلمان درباره امام حسین (ع) می‌گوید: «شهادت امام حسین (ع) از همان زمان که طفلی بیش نبودم در من تأثیر عمیق و حزن‌آوری می‌بخشد من اهمیت برپاداشتن این خاطره بزرگ تاریخی را می‌دانم. این فداکاری‌های عالم از قبیل شهادت امام حسین (ع) سطح بشریت را ارتقا بخشیده است و خاطره آن شایسته است همیشه بماند و یادآوری شود.» (هاشمی نژاد، ۱۳۴۷: ۴۴۸)

سید حیدر حلّی در سروده‌های خود در وصف صبر امام حسین (ع) اشعاری دارد. حلّی با یادآور شدن حادثه غم‌انگیز کربلا، امام حسین (ع) را فردی بسیار صبور معرفی می‌کند که حتی با وجود مشکلات و گرفتاری‌های فراوانی که در روز عاشورا در پیرامون خود می‌دید از شهادت عزیزان و فرزندان و ... تا آزار و اذیت زنان خاندان، باز هم با تمام صبر در برابر این فجایع تا آخرین قطره مقاومت کردند.

له الله مفطور من الصبر قلبه ولو كان من صم الصفا لتفطرا

(حلّی، ۱۹۸۴: ۸۰/۱)

ترجمه:

خدای من، انگار دل او یکپارچه صبوری است که اگر سنگ هم در برابر این مصیبت قرار بگیرد، سنگ می‌ترکد.

مظلومیت امام حسین (ع)

مادام از نویسندگان قرن نوزدهم فرانسه که مسیحی است درباره مظلومیت امام حسین (ع) می‌گوید: «بزرگ‌ترین دلیل بر اثبات مظلومیت امام حسین (ع) برای مسلمان‌ها، قربانی دادن بچه شیرخواره‌اش بود که در هیچ تاریخی سابقه ندارد، بچه شیرخواری را برای طلب آب بیاورند و آن قوم در عوض دادن آب، او را طعمه تیر جفا قرار داد. این عمل دشمن اثبات مظلومیت امام حسین (ع) را می‌نماید و با همین نیروی مظلومیت بساط عزت خاندان مقتدر بنی امیه را برچید و رسوای عالمشان نمود. در اثر جانبازی‌های او و اهل بیت بزرگش دین محمد (ص) حیات نوینی به خود گرفت. مظلومیت امام حسین (ع) به قدری آشکار است که حتی کوچک‌ترین فرزندش که صبحی چند از عمر بهاری‌اش نمی‌گذرد باید در این مبارزه حق طلبانه پرپر شود. چیزی که در واقعیت تاریخی قضیه است این است که مظلومیت حسین (ع) واقعاً یک مظلومیت تاریخی است که نظیر آن را در هیچ جایی نمی‌بینیم و این یک واقعیت اجتناب‌ناپذیر است، وقتی خود واقعه را مورد تحلیل قرار می‌دهیم به اینجا می‌رسیم که دیگر دشمن به زن و بچه ترحمی نمی‌کند و به اعمال غیرانسانی متصل می‌شود.» (ربانی خلخالی، ۱۳۴: ۱۳۸۵).

مظلومیت امام حسین (ع) تا جایی است که حتی دشمنان لعن شده پس از شهادت و بعد از این که سر مبارک امام حسین (ع) را بریدند اسب‌ها را روی سرها و بدن‌های بنی‌هاشم که شهید شده بودند، تاختند. سید حیدر حلّی در بسیاری از قصایدش با اشاره به مظلومیت امام حسین (ع)، این صفت بزرگ امام را یادآور شده است:

و منعطفاً هوی لتقبیل طفله فقبل منه قبله السهم منحرا
لقد ولدا في ساعة هوو و الردی و من قبله في نحره السهم کبرا

(حلّی، ۱۹۸۴: ۸۰/۱)

ترجمه:

- برای بوسیدن طفلش پایین آمد و خم شد؛ اما قبل از او تیر گلوگاه طفل را بوسید.
- آن طفل و مرگ همزادند قبل از آن که پدر در گوشش اذان بگوید، نیزه در گوشش اذان گفت.
مظلومیت امام تا جایی ادامه دارد و برای ما آشکار می‌شود که حتی دشمن به طفل شیر خواره امام حسین (ع) رحم نکرد و آن غنچه زیبا را که چند صباحی از عمرش نمی‌گذشت، صرفاً به خاطر تقاضای آب از جانب پدرش که بر روی دست آن بزرگوار امام حسین (ع) است، پرپر شد.

کرم و بخشش امام حسین (ع)

بخشش و کرم از صفات فاضله نفسانی است و خصال است که در هر کس وجود داشته باشد؛ او را در انظار مردم محترم و معزز می‌نماید. امام حسین (ع) دارای چنین صفات نیکویی بود و آنها را از پدر و جد بزرگوار خود به ارث برده بود؛ زیرا ائمه اطهار (ع) دنیا و آنچه را که در آن است، با دیده حقارت نگریسته و هر چه داشتند برای ارشاد و هدایت مردم و یا دستگیری بیچارگان و نیازمندان بذل و بخشش می‌نمودند. «بخشش و اکرام امام حسین (ع) در عالم اسلامی چنان مشهور شده بود که نیازمندان و تهیدستان از راه‌های دور به مدینه می‌آمدند و سراغ شخص کریم را می‌گرفتند و اهل مدینه هم بالاتفاق خانه امام حسین (ع) را نشان می‌دادند. جود و بخشش اهل بیت (ع) و به خصوص امام حسین (ع) ضرب‌المثل است و این دو بزرگوار به پدر و اجداد طاهرشان شباهت دارند. علی (ع) و اهل بیتش در این صفت شهره آفاق شده‌اند و تنها درهم و قرص نانی را که داشتند به فقرا می‌دادند و دیگران را بر خود مقدم می‌داشتند. چه بسا که خودشان گرسنه و برهنه به سر می‌بردند و غذا و جان خود را در راه خدا می‌بخشیدند.» (عقاد، ۱۳۷۲: ۸۹)

حلی بخشش امام حسین (ع) را برگرفته از خاندانی با فضیلت و بزرگ که همگی آنها دارای این صفت هستند، می‌داند:

وَيُجِنُّ مِنْ جِزَعِ عَلِيٍّ رَتَالِ جَامِعِ عُلُومِ الْبَرِّيَّةِ يُطِنُّ رَاحَ

(حلی، ۱۹۸۴: ۸۰/۱)

ترجمه:

در دل صحرا از روی بی‌تابی و جزع بر بخشنده‌ترین بندگان نوحه‌سرایبی می‌کنند.
امام حسین (ع) در دوران خلافت خود، به‌عنوان یک رهبر عادلانه، به حفظ حقوق مردم و بخشش به آنها توجه ویژه‌ای داشت. بخشش و کرم امام حسین (ع) نشان‌دهنده این است که حتی در شرایط سخت، او از ارزش‌های اخلاقی و انسانی خود پیروی کرد و با اعتقاد به تعالی اخلاق، به مردم نشان داد که چگونه باید در برابر دشمنی و سختی‌های زندگی با بخشش و احترام برخورد کرد.

عزت و آزادگی امام حسین (ع)

عزت چه به عنوان خصلت فردی یا روحیه جمعی، به معنای مقهور عوامل بیرونی نشدن، شکست ناپذیری، صلابت نفس، کرامت و والایی روح انسانی و حفظ شخصیت است. به زمین سفت و سخت و نفوذناپذیر، «عزار» گفته می شود. آنان که از عزت برخوردارند، تن به پستی و دناوت نمی دهند، کارهای زشت و حقیر نمی کنند و برای حفظ کرامت خود و دودمان خویش، گاهی جان می بازند. «راغب اصفهانی، بی تا: ۳۴۴)

حلی، در دیوان خود در مورد عزت و آزادگی امام حسین (ع) می گوید:

طَرَحَك اَثقال الوغى لغبا	ما الذل كل الذل يوماً سوى
ليس به برق الضيا خلبا	لا ينسبت العز سوى مربع
من لم يطا شوک القنا مغضبا	ولم يطا عرش العلا راضيا

(حلی، ۱۹۸۴: ۶۲/۱)

ترجمه:

- امروز هیچ گونه خواری و مدلتی جز آن وجود ندارد که بار سنگین جنگ را با شمشیرهای تیز کنار می زنی.

- جز محیط پاک و حاصلخیز عزت و بزرگی را نمی رویند. (شکوفای نمی کند) به گونه ای که برق و درخشش رعدوبرق در آسمان وجود دارد اما ابر بارانی نیست.

- برای کسی که در حال خشمگینی بر تیغ نیزه ها گام نمی گذارد در حال رضایت بر عرش بزرگی ها گام نمی گذارد.

امام حسین (ع) به عنوان نمادی از عزت و آزادی در تاریخ اسلام، با ایستادگی و مقاومت در برابر ستم و ظلم، این ارزش ها را نمایان کرد. امام حسین (ع) همواره از عزت و ارزش شخصی و ارزش های انسانی برخوردار بود. قیام وی در مقابل ظلم و بی عدالتی، نشان دهنده حفظ عزت شخصیت بود که او به دیگران آموزش داد؛ و با قیام خود برای دفاع از اصول اسلامی و از نظر اعتقادی خود، نشان داد که آزادی فکر و اعتقاد یکی از ارزش های اساسی انسان است و باید برای حفظ آن، به هر نوع ممکن ایستادگی کرد. قیام امام حسین (ع) برای ارتقاء عدالت و آزادی از ستیز با ظلم و فساد نشان می دهد. وی در پذیرش شهادت به عنوان نمادی از آزادی برای ارتقاء ارزش های انسانی و دینی ایستاد. امام حسین (ع) حتی در مقابل مرگ و خطرات بزرگ، از ترس و خوف آزاد بود و با ایستادگی در برابر تهدیدها، نشان داد که چگونه باید برای حفظ عزت و اصول ایستادگی کرد؛ و نشان داد که عزت و آزادی انسان از ارزش های بالا و بی قیاسی است که برای حفظ اصول و ارزش های انسانی، ارزش های اجتماعی و اخلاقی به آن پایبند بود.

وفاداری امام حسین (ع)

پای بندی به عهد و وفا، به معنی عهد و پیمانی است که با کسی می‌بندیم و این عمل، نشانه صداقت و ایمان انسان و مردانگی و فتوت اوست. «وفا، هم نسبت به پیمان‌هایی است که با خدا می‌بندیم، هم آنچه با دوستان قول و قرار می‌گذاریم، هم عهدی که با دشمن می‌بندیم، هم تعهدی که به صورت نذر بر عهده خویش می‌گذاریم، هم پیمان و بیعتی که با امام و ولی امر می‌بندیم. (عاملی، ۱۳۶۹: ۳۰)

شب عاشورا، امام حسین (ع) وقتی به اصحاب خود محبت می‌کند، وفاداری آنان را می‌ستاید: «فأئی لا أعلم أصحاباً أوفی ولا خیراً من أصحابی.» «من با وفاتر و بهتر از اصحابم، اصحابی را نمی‌شناسم. حسینی حلی اشعاری را در وصف وفاداری امام حسین (ع) سروده است.

لقلوبها امتحن الله بموقف
فی حیث جمععت المنايا برکها
محضه فیه صبرها و بلائها
و طوائف الحال طفن ازاءها

(حلی، ۱۹۸۴: ۶۲/۱)

ترجمه:

- قلب‌های آنها را خداوند در جایگاهی امتحان می‌کند که در آنجا صبر و بلایا کمین کرده است.
- در آنجا که مرگ‌ها چون گروهی از شتران جمع شده و گروه مرگ پهلو به پهلو ی یکدیگر ایستاده‌اند.
وفاداری امام حسین (ع) به اصول و ارزش‌هایی که ایمانش را شکل داده بود، بی‌نظیر بود. این ویژگی در زندگی و قیام او به‌وضوح قابل مشاهده است. امام حسین (ع) همواره به اصول دینی ایمان داشت و برای حفظ این اصول، حاضر بود هر تلاشی را بکند. وی با قیام خود در برابر ستم و بی‌عدالتی، نشان داد که وفاداری به اصول دینی و ارزش‌های اخلاقی از اهمیت بالایی برخوردار است و حتی در شرایطی که عهد و پیمان به او شکسته شده بود، با وفاداری و وفا به عهد و پیمان، به حضرت عباس (برادر کوچک‌ترش) و یاران خود، مثالی از وفاداری و احترام به پیمان داشت. وی در زندگی‌اش و در مواجهه با مردم، با وفاداری و احترام به آن‌ها رفتار کرد. حتی در شرایط دشوار، با توجه به وفاداری به مردم و ارزش‌های انسانی، به دیگران نشان داد که چگونه باید با مردمان رفتار کرد.

امام حسین (ع) به‌عنوان یکی از اهل بیت پیامبر (ص)، با وفاداری به این خاندان مقدس، به ترویج ارزش‌های دینی و انسانی و به حفظ آن‌ها پرداخت. وفاداری امام حسین (ع) نشان‌دهنده این است که وی چگونه با اخلاق و ارزش‌های انسانی، دینی و اخلاقی به‌عنوان الگویی برای پیروان خود، ایستاد. این وفاداری و احترام به اصول و ارزش‌ها، او را به یک نماد از ایمان، عدالت و انسانیت تبدیل کرد.

نتیجه‌گیری

بدون شک، امام حسین در پرتو آگاهی و اندیشه الهی خود، با حرکت حماسی خود توانست تا حد زیادی بر بنیان‌های انسانی، فکری، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی بسیاری از افراد تأثیر بگذارد به نحوی که همیشه در

طول تاریخ با مطالعه حماسه عاشورا، نه تنها مسلمانان بلکه دیگر ادیان هم بر الگو و اسوه بودن او ایمان دارند و آن حضرت را ستوده‌اند. با بررسی زندگی‌نامه و سیره و اخلاق آن حضرت، مشخص می‌گردد که امام حسین دارای ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری منحصر به فردی بوده‌اند. از سیره و اخلاق امام حسین (ع) ویژگی‌های بسیاری به دست می‌آیند که به عنوان مثال‌های برجسته‌ای از اخلاق و رفتار انسانی می‌توان از آن نام برد. از مهم‌ترین ویژگی‌های آن حضرت، می‌توان به وفاداری، آزادی، بخشش، مظلومیت، صبر، شجاعت و سخاوت اشاره کرد. این ویژگی‌ها سبب ارتقای انسانیت و ارزش‌های معنوی در جوامع بشری شده است. امام یک نمونه بارز از وفاداری به اصول دینی، ارزش‌های انسانی و خاندان پیامبر (ص) است که برای حفظ این ارزش‌ها حتی حاضر شد جان خود را فدا سازد.

امام حسین (ع) با قیامش نشان داد که آزادی و استقلال انسانی حق بنیادین است که برای حفظ آن، باید حتی از جان خود هم گذشت.

امام حسین (ع) حتی در مواجهه با دشمنانش نیز به بخشش و احترام نشان داد و از اعمال خشونت خودداری کرد.

قیام امام حسین (ع) بیانگر آن است که حمایت از حق و عدالت حتی در مقابل ظلم و ستم، یک ارزش اساسی است و همچنین وی نشان داد که صبر و شجاعت در مقابل سختی‌ها و تحمل بلاهای بزرگ، نقطه قوت انسان است.

امام حسین (ع) با فدا کردن جان و مال و خاندان خود به منظور حفظ اصول و ارزش‌ها، نمادی از سخاوت و ایثار بود. این ویژگی‌ها در سیره امام حسین (ع) نشان می‌دهد که ارتقای انسانیت و اخلاقیات، از طریق احترام به اصول، آزادی فکری، بخشش و صبر در مقابل سختی‌ها، امکان‌پذیر است. وی به عنوان یک الگوی اخلاقی و انسانی، از تأثیرگذارترین شخصیت‌های تاریخ برای انسان‌ها به شمار می‌رود.

منابع

- ابن ابی الحدید (۱۴۰۴)، شرح نهج البلاغه، محمد ابوالفضل ابراهیم، دوم، قم: انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی.
 تابنده گنابادی، سلطان حسین (۱۳۷۲). تجلی حقیقت در اسرار فاجعه کربلا، تهران: انتشارات حقیقت.
 تقی زاده داوری، محمود (۱۳۸۵)، تصویر امامان شیعه در دایره المعارف اسلام قم: انتشارات شیعه شناسی.
 حلی، حیدر (۲۰۱۱) دیوان السید حیدر الحلی، ضر سلیمان الحلی، تحقیق دکترم، بیروت: شرکه لاعلمی للمطبوعات
 راغب اصفهانی، حسین بن محمد (بی تا). مفردات فی غریب القرآن، بیروت.
 ربانی خلخالی، علی (۱۳۸۵). چهره درخشان حسین بن علی، چاپ هفتم، قم: مکتبه الحسین.
 سنگری، محمدرضا (۱۳۸۱). پیوند دو فرهنگ: (فرهنگ عاشورا و دفاع مقدس)، تهران: نشر یاقوت.
 صافی، لطف الله (بی تا). پرتوی از عظمت حسین (ع)، تهران: نشر کتابخانه صدر.
 عادل، سیدمرتضی (۱۳۹۶)، شخصیت و قیام امام حسین (ع) در سخن متفکران غیرشیعی: شخصیت و قیام امام حسین (ع)، تهران: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص) زبان فارسی.
 عاملی، سید محسن (۱۳۶۹). اعیان الشیعه، بیروت، چاپ حسن امین.

عقاد، عباس محمود (۱۳۷۲). **حسین ابوالشهادت**، قم: منشورات شریف رضی.
کرباسی، محمدصادق (۲۰۰۴)، «**نظرة المستشرقين والزحالة إلى الروضة الحسينية**»، بیت العلم للناہین.
کمپانی، فضل‌الله (۱۳۷۳). **حسین کیست**، تهران: نشر فروغی.
محمد زاده، مرضیه (۱۳۸۸). **دانشنامه شعر عاشورایی**، تهران: سازمان چاپ انتشارات.
هاشمی نژاد، سیدعبدالکریم (۱۳۸۳)، **درسی که حسین (ع) به انسان‌ها آموخت**، مشهد، آستان قدس رضوی.
هلالی، سلیم بن قیس (۱۴۰۵) **کتاب سلیم بن قیس هلالی**، قم. ایران. الهادی.

مقالات

الویری، محسن (۱۳۷۴)، نقد نظریه‌ای در پیدایش شیعه اثنی عشری، **فصلنامه پژوهشی دانشگاه امام صادق**، ش ۲، صص ۵۱-۸۶.

احمدوند، عباس (۱۳۷۷)، «گذری بر مطالعات شیعی در غرب»، **نشریه مقالات و بررسی‌ها**، ش ۶۳، صص ۱۵۳-۱۸۳.
حاجی ابوالحسنی، عبدالحسین و نوری، محمد (۱۳۷۹) در مقاله «**نگاهی به عاشورا پژوهی در غرب**»، ش ۳، صص ۵۰-۶۰.
حسینی، غلام احیا (۱۳۸۸)، «**عاشورا پژوهی**»، **تاریخ اسلام**، ش ۱، صص ۸۷-۱۲۷.
حسن زاده، علی (۱۳۹۰) «**مکانه الاهل البیت (ع) فی شعر السید حیدر الحلی و محتشم الکاشانی**»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما دکتر حیدر محلاتی، دانشگاه قم.
دوایت، م. دونالدسن (۱۳۹۶)، «**کربلا مهم‌ترین زیارتگاه شیعی**»، ترجمه عباس احمدوند، **فصلنامه تاریخ اسلام**، ش ۱۹، صص ۱۹-۲۳.

غلامی، فهیمه (۱۳۹۸)، «**تصویر امام حسین (ع) از منظر اسلام شناسان غربی از قرن نوزده تا کنون**»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما صالح پرگاری، دانشگاه خوارزمی.

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee Islamic Azad University Jiroft Branch. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

ارجاع: مشایخی ساردو منصوره، اسلامی اسماعیل، سیره و زندگی حضرت امام حسین (ع) در متون دینی، تاریخی و ادبی زبان فارسی و عربی، **فصلنامه ادبیات تطبیقی**، دوره ۱۸، شماره ۷۰، بهار ۱۴۰۳، صفحات ۲۰۲-۱۸۵.